

HECE

Yıl:7

Sayı: 80

Ağustos 2003

s. 32 - 55

ZEYNEP SAYIN'LA İMGE VE BEDEN YAZILARI ÜZERİNE

Konuşan:

ÖMER LEKESİZ

Zeynep Sayın ile 4 Temmuz 2003 tarihinde Gümüşsuyu'ndaki evinde konuştuk. Almanca kitapların hakimiyetindeki salonda, Sayın'ın Mithat Şen ve Beden yazısı I (Kaknüs Yay., İst., 1999, İtaki Yay., İst., 2003), Noli Me Tengere Bedenyazısı II (Kaknüs Yay., İst., 2000), İmgenin Pornografisi (Metis Yay., İst., 2003) adlı kitapları çevresinde, Heidegger'den İbn Arabi'ye Batılı ve Doğulu birçok düşünürü de zikrederek imge, ruh-beden, köken, eşik vb. uzamları geniş ancak anlamları -Türkçe nezdinde- henüz dar kavramlarla bir sözlü yürüyüşü Hece okurları için gerçekleştirdik; şu diyalogdaki gibi: "— Bir insan havuza da düşse, denize de düşse yapacağı iş yüzmektir, değil mi?

— Kesinlikle.

— *O hâlde, biz de yüzmeye başlayalım, belki bir yunus alır sırtına bizi ya da beklenmedik bir şey olur da çıkarız işin içinden.."* (Devlet 453 D)

— *Zeynep Hanım, kitaplarınızdaki özgeçmişlerde oldukça kısa bir metin veriyorsunuz; bir anlamda saklanıyorsunuz. Saklanmanızın nedenini sormayacağım ama ne azından Hece okurları olarak sizi yakından tanımak isteriz. Bize özgeçmişinizi, doğum, okullar, sair eğitimleriniz...le özgeçmişinizi nakledir misiniz?*

— Ya, ben saklanmıyorum. Saklanmıyorum ama ürün hakkında konuşunca yazarın kendi kişisel tarihine ilişkin bilginin önemi olmadığını düşünüyorum. Bunun için bir takım bilgileri vermekten kaçmıyorum.

1961 İstanbul doğumluyum. Gümüşsuyu'nda, Türkiye ve İstanbul ölçülerinde beyaz-burjuva denilebilecek bir ailede doğdum, büyüdüm. Annem öğretim üyesiydi, ilkokul yıllarında Almanca öğrendim. Alman Lisesi'ne girdim.

— *Anneniz, Şârâ Sayın.*

— Evet, Alman Lisesi'ne hazırlık okumadan girdim. Yani neredeyse iki dilli büyüdüm, diyebilirim bu nedenle. Almanca düşünmeyi öğrenerek Alman Lisesi'ne girdim. Alman Lisesi'ni 70'li yıllarda okudum ve Birikim sempatizanı olduğumu söyleyebilirim. Belki yani sempatizanı değil, ama Birikim bana o zaman çıkan sol yayınlar arasında en yakın görüneniydi. Ama hiçbir zaman herhangi bir fraksiyona üye olmadım. Yarı Marksist bir çevreden geldiğim doğrudur. Ama on beş yaşında Marksizm'i terk edip Varoluşçu olduğum da doğrudur. On beş yaşında o yarı Marksist çevreden ayrılıp Sartre ve Camus'lere düştüm, oradan Heidegger'e

sıçrama yaptım ama on yedi yaşında bütün bunları yapıyorum, ne kadar mantıklı yapabildiğimi düşünün. Ondan sonra Alman Dili ve Edebiyatı okudum. Türkiye'de okumağa başladıkdan

Q

sonra Salzburg'a gittim, Viyana'ya gittim, on üç seneye yakın yurt dışında kaldım. 93'te döndüm. Öğretim üyesiyim.

— *Peki, bir hadsizlik olarak algılamazsanız, zaten İmgenin Pornografisi'nin önsözünde de bu yaşadığınız değişimine atıfta bulunuyorsunuz. Kısaca, sormak istediğim, şimdiki düşünsel referansınız nedir? Nerdesiniz; Batı'da yaşayan, Batılı gibi yaşayan bir Doğulu olarak. İnançsal referansınız nedir?*

— Doğu nedir bilmiyorum. Ama ben İzutsu'nun Akdeniz'in doğusu'nu tercih ediyorum ve İzutsu, Vahdet-i Vücut anlayışının İslâmî coğrafyalardan Japonya'ya kadar ortak bir anlayış olduğunu söylüyor. Buna kısmen katıldığımı söyleyebilirim. Düşünsel olarak kendimi daha ziyade Akdeniz'in batısında değil doğusunda konumlandırıyorum, bu doğrudur. İnanç olarak da Akdeniz'in batısında değil, Akdeniz'in doğusunda konumlandırıyorum kendimi. Bu da doğrudur; "inanç" sözcüğünün kendisine "muhalefet şerhi" düşmek kaydıyla.

— *Peki, Zeynep Hanım, burada da kapalısınız. Yani burada da kendinizi açmıyorsunuz ve "inanç" sözcüğüne "muhalefet şerhi" düşüyorsunuz, ancak yine de referansınız mistik bir referans.*

— Öyle demek istiyorsanız, öyledir.

— *Ben demek istemiyorum, siz söylediniz.*

— ☺))...

— *Gelelim sorularımıza diyeceğim ama çok kitabi sorular sormak istemiyorum, ancak yine de elimdeki metinle bağlantılı olmak durumundayım. Mithat Şen ve Bedenyazısı I, ilk kitabınız.*

— Ama yok...

— *İkinci kitabınız.*

— Kötülük, Tekilcilik, Postmodernizm de var, seksen sayfa broşür gibi, ama bir kitap.

— *Benim erişemediğim bir kitap. O zaman ikinci kitabınız diyelim. İkinci kitabınızı, Şebüsteri'nin "Hakikatin hâlleri mecazi olmaz" sözüyle açıyorsunuz. Hazret, Güşen-i Râz'ında, "İrfan sahibi olan kişi, her sözü, ilk ne mânâ için konuşmuşsa o mânâda söyler, başka mânâyâ almaz." diyor bir de. Bununla bağlantılı bir de Ayet-i Kerime var: "Bizim buyruğumuz, bir anlık bakış gibi, bir tek sözden başka bir şey değildir." (Kamer: 50) Mecazların bahçesine girerken o ilk vurgu neden? Durduğunuz (baktığınız) yeri belirleme niyeti mi, yoksa okurunuz için farkı fark etmeye bir çağrı mı?*

— Ah! Mecaz diyorsunuz, mânâ diyorsunuz aslında söylemek istediğim şeyi, İmgenin Pornografisi'nde söylemek istediğim şeyi zaten ilk soruyla sormuş oluyorsunuz. Çünkü mana dediğimiz zaman aslında görünen içinde görünmeyenden, çifte bir varoluştan söz ediyorsunuz. Benim anlayışıma göre mecazdan söz ettiğinizde, ama görünmeyeni görüneye tevil etme anlamında mecazdan söz ettiğinizde bu çifte varoluşu bir bakıma imha etmiş oluyorsunuz. Dolayısıyla "Hakikatin hâlleri mecazi olmaz" derken daha ziyade ben bunu kastetmiştim. Daha ziyade, evet, hakikat mana sahibi olabilir elbette, yani irfan ile manayı ilintilendirmek de bu bağlamda bana hatalı değil, tam tersine bu manada olabilir.

Fakat *Mithat Şen ve Bedenyazısı* metnini yazarken, daha önceden yazılmış olan bir metin daha vardı Mithat Şen yapıtıyla ilgili: Orhan Koçak'ın *İmgenin Hâlleri*. Ben o "İmgenin Hâlleri" başlığını düşünerek bu metni yazmağa koyuldum. Bu bir imge miydi, Mithat Şen'in yapmakta olduğunu imge olarak ifade ediyordu Orhan

Koçak'ın metni. *İmgenin Hâlleri* buradan hareketle yazılabiliyordu. Mithat Şen'in yaptığı işin kendisinin bizatihi imge olduğundan şüphe duydum ve imgeden kaçmakta olduğunu düşündüm. Dolayısıyla da imge ile mecazi bir bakıma ilişkilendirerek bunların tek yanlılığını vurgulayıp mananın çifte varoluşunu vurgulamayı tercih ettim doğrusu; söylemem gerekirse; kendimi biraz olsun açık ifade edebildiysem.

— *Yalnız benim istirhamım şu: Ben kitabî sorular sormamaya gayret edeceğim ama önümde de bir metin var, siz de cevaplandırırken yine kitabî olarak cevaplandırıyorsunuz. Yani benim bir harâbâtî olduğumu düşünerek cevaplandırmanızı istirham edeceğim. Devam ediyorum, çünkü şu, görünmeyenin görünle mânâlandırılmasından hareketle imhayı vurguluyorsunuz. Ben hemen şöyle imgesel bir geçiş yaşıyorum: Hazreti Musa Allah'ı görmek istiyor. Allah da diyor ki "Hayır, sen beni göremezsin." Israr ediyor. Allah, "O zaman karşı dağa bak" diyor. Bir tecelli ve dağ parçalanıyor. Şimdi Mithat Şen'deki imgenin yokluğu veya imgenin ...*

— Aynı Andaki varlığı...

— *İmhası noktasından baktığımızda böylesine ilginç bir düşünsel akış söz konusu söylediklerinizde. Bu bütünlük nereden kaynaklanıyor. Böylesine ihata edici diyeyim -Osmanlıca söylenişiyile- kuşatıcı bir bakışın eğitim anlamında dayanaklarını...*

— İltifat ediyorsunuz...

— *İltifat, evet iltifat ama aynı zamanda gerçek bu... Bunu da bir konuşalım istiyorum. Yani böylesine bütüncül bir bakışın temellerini nasıl attınız Zeynep Hanım?*

— Bir kere bunu bir ön-kabul olarak bana dayatıyorsunuz.

— *Hayır...*

— Bunu bilmiyorum, inşallah böyle bir şey vardır. Ama eğer böyle bir şey varsa bunun nereden kaynaklandığını ben bilmiyorum ama az önce varlık ve yokluk sözcüklerini andık. Mesela çok sevdiğim, neden benim Akdeniz'in doğusuna dair olan coğrafyaya düşüncel olarak yakınlık beslediğimi de bir şekilde açıkladım. Söylememe izin verecek olursanız eğer, Heidegger, Aristoteles üzerine yazdığı bir metinde der ki; "Aslında" der "Yunanlılar, sonraki Latinler ve diğerleri gibi yokluğu varlığın karşıtı olarak düşünmezlerdi." Yani mesela, biz bir bisiklet yoktur dediğimizde bisiklet şu anda burada değildir, şu anda mevcut değildir, şu anda bisiklete istesek de binemeyiz demiş oluruz, ancak bisiklet ardında bırakmış olduğu boşlukla, yokluğuyla zaten vardır, yokluğuyla zaten mevcuda gelmektedir, der. Dolayısıyla eğer kuşatıcı olduğunu düşünüyorsanız bir şekilde çocuk yaşından bu yana aslında bu kuşatma Batılı, ikili düşünce kalıplarını zorlamış olmakla ilgili bir şey olsa gerek diye düşünüyorum. Yani yokluğu varlığın karşısına koyma örneğini de bu nedenle verdim. Diğer karşıt kutuplardan da söz edebiliriz. Ve bir şekilde Akdeniz'in doğusu dediğimiz, muğlak bıraktığımız bu coğrafyalara bakacak olursak, işte orada da yokluğun varlığın karşıtı olarak konumlandırılmadığını, aksine her an bir şeyin aynı anda varlığıyla yokluğuyla her an yeniden her solukta vücuda geldiğini sürekli düşünmüş olduğum için o kuşatıcılık içinde, düşünme gayreti içinde oldum, yani.

— *Bir gazeteci olmadığım için rahatça soracağım. Daha doğrusu soruşumdaki samimiyetimden emin olacağınıza inanarak soracağım: Heidegger'i ne zaman tanıdınız?*

— Gerçek anlamda, her hâlde 35-40 yaşında ama Heidegger'i ilk okuyuşum on yedi yaşındadır.

— *İbn Arabi'yi ne zaman tanıdınız?*

— Valla, hâlâ tanıdığımı zannetmiyorum ☺)... Onu... Otuz beş yaşında galiba...

— *Mazur görün, şuradan, biraz da sizin bu sözünü ettiğim kuşatıcı bakış açınıza mahsus haritayı keşfetmeye çalışıyorum, ki rahat konuşayım.*

— Estağfurullah.

— Yani şu: elbette ki insanlar öğrendikçe birtakım şeyler daha da farklılaşır, değişir; bir ara-söz, bir ara-belirleme olarak İzutsu'yla ilgili referanslarınız...

— Türkçe...

— Üçüncü kitabınızda başlıyor. İkinci kitapta başlamıyor. İbn Arabi ile ilgili referanslarınız da ikinci kitabınızda Almanca kaynaklardan, üçüncü kitapta Arapça ve Türkçe kaynaklardan başlıyor. Bunun için soruyorum.

Efendim, devam ediyoruz.

Yine aynı çalışmanızda yani **Mithat Şen ve Bedenyazısı I'de "Mithat Şen, ...ister sanallığın evreninde ister modernizm sonrası evrende olsun, oyunla ve erotizmle ölümsüzlüğün değil, ancak ölümlülüğün üstesinden gelinebileceğini ve hiçbir yere götürmeyen bu oyunun evetlenmesi gerektiğini söyler. Bu anlamda negatif bir mistisizmdir Mithat Şen'in yaptığı (ss: 124)"** diyorsunuz. Çalışmanızın bir başka sayfasında da (ss: 221), yine Mithat Şen'in "Doğu'dan Batı'ya, Batı'dan Doğu'ya farklı zaman anlayışlarını yatı yana içinde barındıracak ve içkinliğin eşiği, hiçbirini miraca yollamayacaktır." diyorsunuz. İçkinliği, mündemiç, yani geçici olanın tersine, bir şeyde gerçekten, fiilen var olan şeklinde anlarsak Mithat Şen'deki "miraçsız bir mistisizm" negatif de olsa çelişkili ya da en azından tartışmalı hal almıyor mu?

— Öyle, öyle. Yani o metni bugün yeniden okumam gerekir. Mithat Şen ve Bedenyazısı'nı bugün yeniden okumam ve yeniden değerlendirmem gerekir. "Negatif mistisizm" eksik bir tanımlama olsa gerek diye düşünüyorum bugün. Az önce söylediğim varlıkla yokluğun çifte varoluşu diye yeni bir kategoriden bugün söz ediyorsam eğer, ki ediyorum galiba, o zaman yalnızca ve yalnızca "negatif mistisizm" kavramının, tanımının kendisi bile az önce sözünü etmiş olduğum o karşıt kutuplu düşünce dizgesinin tuzağına düşmüş olan bir kavram. Yani karşıtında bir de beraberinde ne getiriyor, pozitif mistisizmi getiriyor. Pozitif mistisizm Tanrı'nın varlığına dair olan, diğeri yokluğuna dair olan bir mistisizm. Bu karşıt kutuplu tanımlamanın kendisinin zannediyorum yeniden sorgulanması gerekiyor. Zannediyorum almak istediğiniz, sorduğunuz soru bu değildi. Ancak kavramların kendileri hatalı ya da eksik olduğu anda ki Mithat Şen ve Bedenyazısı'nın yazılışının üstünden altı sene geçti, altı senede çok şey değişiyor aslına bakarsanız, eksik olduğu anda o kavramları temel alarak yola koyulmayı sürdürmemekte bana sorarsanız fayda var. Yani bugün Mithat Şen'in mistik olduğunu düşünüyorum, negatif ya da pozitif değil.

— Zaten hemen bununla bağlantılı olarak devamında bir alıntı daha yapmışım, "**...bir doğu bilgisiyle ilintilidir Mithat Şen atıklarının kaderciliği...** (ss: 146) de diyorsunuz. Dolayısıyla negatif bir mistisizm, içkinliğin eşiğinin miracı önlemesi ve Doğucul kadercilik... Ve neticede yine aynı belirlemenize çıkıyor.

Peki Zeynep Hanım, aynı çalışmanızda, "**...gerek kitabı okumak, gerekse her seferinde yeniden yazmak, bu evrensel bilginin tekrarından başka bir şey değildir ve evren, Tanrının kendine yetemeyerek kendini vahyetmek istemesinin bir sonucudur.**" diyorsunuz (ss: 164). Belirlediğiniz olguya itirazım yok ama deyimlemenize itirazım var: "yetmeyerek".

Allah'ın yetersizliği (eğer böyle bir şey söz konusuysa, ki ben bir Müslüman olarak böyle düşünmüyorum, bunun payını çıkaracağız bir tarafa) yine onun tarafından kendisi adına düşündüğü bir yetersizliktir; yani kendi için kendisinin takdiridir. Kendi takdirinden dolayı Allah için bir yetersizliğe hükmetmek sizin de anlam ve farkını çok iyi vurguladığınız Tevhid kavramıyla ve Allah'ın Vahdaniyyet sıfatıyla çelişmiyor mu? Bu deyimlemeden hareketle asıl sormak istediğim şu: "İbrahimî dinler" kavramını da bu çalışmanızda değil sadece Bedenyazısı II'de kullandığınıza göre, ilk kitabınızda sanki dinlerdeki Tanrı farkına fazla değer yüklemiyorsunuz; Hıristiyanlığın edilgen (görevini tamamlamış) Tanrı'sıyla, İslam'ın etken (fiili olarak

yaratmaya devam eden) Tanrı'sı tek Tanrı'da toplanıyor. Bunların okuma, öğrenme ve lütfen mazur görün "inanma" süreçlerinle bir ilgisi var mı?

— Şimdi, o kadar uzun bir soru sordunuz ki bu aslında öğrenmek istediğiniz şeyin yanıtını verebilmem için birincisi soruyu elime almalıyım. İkincisi sorunun ilk bölümüne baktıktan sonra sizin almak istediğiniz yanıtı geri dönmem gerekiyor.

Şimdi, Allah'ın yetersizliği meselesinden başlamama izin verin. Allah'ın tabii ki bu bir kulun haddi, had ve hudut meselesi diye, şerik olmak diye bir mesele var elbette, bu halde yetersizlik sözcüğünün kendisi haddini bilmez bir sözcük diyelim, bu doğru. Bu metni yazmış olduğum dönemde şunu düşünüyordum: kendini görünmezlikten görünürlüğe yollamak için, tecellî etmek için, ki bu elbette ki herhangi bir insanın bir şekilde haddini aşan bir ifadedir, tekrar ediyorum bu söylediğimi, kendini görünmezlikten görünürlüğe yollamak için görünürlük tarafından arzulanmayı arzulamış olması gerekir ilksel kökenin diye düşünüyordum kaçınılmaz olarak, bunun da, bu arzulanmayı arzulamanın da bir noksanlık ilkesi olması gerektiğini düşünüyordum. Daha sonraları bütün bu düşüncelerin, yani ilksel kökende kendi yol açtığı her şey üzerinde hüküm süren -ilksel köken diye bir şey varsa- nitelemelerin, ona dair yakıştırmalar dışında herhangi bir şey olmadığını düşünmeye başladım, benim bu kendi yüklemem dâhil. Ve şimdi şu söyleyeceğim şeyin bir yakıştırma olduğunu düşünmeye başladım bir yanılla açıkçası. Ama daha bana makul görünen bir yakıştırma olduğunu, en azından benim akıl sınırlarım içinde bana daha geniş görünen bir yakıştırma olduğunu da düşünmeye başladım. O da şu ki: Tevhid ilkesi diyorsunuz, yani ben Tevhid ilkesinden aslına bakarsanız şunu anlıyorum: Kuvveden fiile çıkma, eskiden benim noksanlık olarak arzulanmayı arzulamak nedeniyle fiile çıkmak diye düşünmüş olduğum şey, işin aslına bakarsanız bir yanılla kendini kendine iade etmek olarak da düşünülebilir ki, yani belirli bir düşünsel gelenekte bunun böyle düşünülebilmesi fikri de benim çok hoşuma gitti ve hiçbir şeyin, eğer kuvveden fiile çıkıyorsanız o zaman fiilin ne olması gerekiyor, herhangi bir olasılık dışı ve olanak dışı olmadığı bir şekilde bütün olasılıkların mevcuda geleceği biçimde kuvveden fiile çıkmış olması gerekiyor ki, fiile çıkabilsin. Şimdi dolayısıyla, öyle yaklaştığınız zaman bütün o olasılıkları kendine iade etmek diye düşündüğünüz zaman kurucu ilkeyi ne diye tanımlamış oluyorsunuz, o zaman kendi var ettiği, fiile çıkardığı, zuhur eden bütün olasılıkların toplamından fazlası diye konumlandırmış oluyorsunuz eğer ne demek istediğimi yine doğru ifade edebiliyorsam. Şimdi bana bugün, ne gün, altı sene sonra bu yaklaşım daha gene yakıştırma olmasına rağmen daha benim tekrar etmem gerekiyorsa aklı sınırlarıma yatkın görünüyor.

Diğer meseleye gelince: eğer bunu yaptıysam *Mithat Şen ve Bedenyazısı*'nda, ki bu genellemeyi o zaman bile yapmamış olmam gerekir normal koşullarda, bir kereye mahsus bir bitmişlik olarak, olay olarak ve nerdeyse saati kuran saatçi olarak, kendini konumlandıran ilksel prensip olarak, ilksel ilke olarak Hıristiyanların Tanrısı ile her an yeniden mevcuda gelen, her an var olan ve her an yok olan İslâmî bir Tanrı anlayışını aynı kefeyle koymuş olmamam gerekirdi diye düşünüyorum. Yani, umuyorum ki bu hatayı yapmamışımdır. Eğer bu hatayı yapmışsam -ki yapmışımdır, o gözle yeniden bakarım o metne- bunun nedeni belki şu olabilir: ezberimin çok daha fazla, henüz çok daha fazla kendi imha etmeye çalıştığı kalıpların içinde kalmış olmasındandır bu, yani başka ne olur ki.

— Lütfen yanlış anlamayın, sizi bu anlamda bir sorgulamaya filan tabii tutmuyorum.

— Hayır, estağfurullah.

— Şöyle bir şey. "**Ben bir bilinmez hazine idim, bilinmek için âlemi yarattım.**"

— Evet

— Bu söyleyişte, sözcükler arasındaki asıl vurgunun nereye yapıldığını keşfetmek için fazla uğraşamayıp bir başka kutsi hadise uzanıyorum: "**Ey Habibim sen olmasaydın, âlemleri yaratmazdım.**"

— Aşk

— Evet, evet. Bu ikinci sözde vurgu âlemlerin yaratılmama olgusundan çok, sizin hemen söylediğiniz gibi aşka bir vurgudur. Burada da yine "saati kuran saatçi"nin kendisinden kendisine dönen bir aşk söz konusudur. Ama dediğim gibi oradaki yetmezlik yine zatın...

— Zatın zati sevmesi...

— Evet, zatın zati sevmesi diyerek bunu tamamlamış olalım.

Mithat Şen ve Bedenyazısı I'ı "köken"le ilgili bir metinle bitiriyorsunuz. Aynı çalışmanızın ikinci basımının önsözünü de (İst., 2003) yine "köken" le başlatıyorsunuz: "Köken kendisinin izidir." "Köken" başta olmak üzere çalışmanızda yeni içerikler yükleyerek kullandığınız eşik, atık, yarık, çatallanma vb. kavramları biraz daha açabilir miyiz?

— E, az önce aslında bu sorunun en azından kökene dair kısmına zaten yanıt verdik. Köken, yani geleneksel anlamıyla, kökeni nasıl tarif ediyorum, kendi yol açtıkları üzerinde hüküm süren ilksel ilke, ilksel neden diye son derece basit bir şekilde. Her an yeniden mevcuda ve her an yeniden varlığıyla ve yokluğuyla mevcuda gelme eylemini yani hareketliliğini sürdüren bir ilke olarak eğer kökenden söz edecek olursak ki bugün daha ziyade hareketi de duranlığın karşısı olarak konumlandırmamak tam tersine zaten bizatihi bu kurucu ilkenin varlık nedenlerinde biri olarak tanımlamak gerektiğini eğer düşünüyorsam ve bunu gerek Heidegger'den ve gerek Batı'dan -Heidegger'i bırakalım- Batı'dan ve Doğu'dan referans aldığım kimi düşünürde de istinaden düşünüyorum; tam bu nedenle diyorum yine de kökene dair tüm bunların bir yükleme olduğunu ve bir fazlalık ve bir niteleme olduğunu düşünüyorsam dolayısıyla başlangıçta yer alan ilke olarak köken kavramından zaten söz etmek mümkün olmuyor. Artık, dolayısıyla köken aslında kendi yol açmış oldukları şeyin bir izi olarak kendini aralayan bir izi olarak kendini belirtmiş oluyor ki tam işte eşik dediğim, yarık dediğim kavramlar da burada zaten devreye giriyor. Çünkü bu sözünü ettiğim tanımlama zamanda düz çizgisel belirli bir hedefe doğru yol almaktan zaten çoktan feragat etmiş oluyor. Yani zaman dediğimiz kipte geçmiş zamanı, şimdiki zamanı ve gelecek zamanı da eş zamanlı içerebiliyor böyle bir tanımla yaklaştığınız zaman. Ha, dolayısıyla, köken zaten bizatihi kendi barındırdığı geçmişiyile ve kendi olasılık olarak bugünde henüz fiili dönüşmemiş olan geleceğiyle de şimdi de her an yeniden mevcuda gelen bir ilke olarak zaten bir yarılma ve bir eşik kipinde zaten bulunmuş oluyor, çünkü eşik dediğimiz şey nedir, ne içerdedir ne dışarıdadır, hem içeridedir, hem dışarıdadır. Ha, dolayısıyla böyle baktığınız zaman sizin en uzağınızda ama yani sizin terminolojinizle konuşmamı af buyuracak olursanız ona diğer yandan da "şahdamarınızdan daha yakın" bir ilke olarak onunla her an yeniden karşılaşabiliyorsunuz. Dolayısıyla bana bunlar bir diğerini dolaylı olarak çağırın kavramlarmış gibi geliyor. Eh, evet, bu kadar.

— O zaman şunu sorayım: Köken'in bir yüzü de ontolojiye dönük.

— E, Tabii...

— Ve dolayısıyla sizin söylediğiniz anlamda ve sürekli var olma durumuyla ben tekrarlanmış bir Adem'im.

— Tabii.

— Peki, Adem'in karşılığı olarak "beden" kavramını da kullanacak olursak, ontolojik -İslâmî anlamda soruyorum- bağlantıyla, bedenin ortaya çıkışı arasındaki durumu nasıl değerlendiriyorsunuz. Bu bir yarılma mı, bu bir süreç mi? Yani Hazreti Adem yaratılıyor. Upuzun bir kovuk. Şeytan, Taberî'nin söyleyişiyile niye yaratıldığını merak edip, ağzından girip burnundan çıkarak kendine cevap bulmaya çalışıyor. Sonra bu kovuğa Allah kendi ruhundan üflüyor ve Adem canlanıyor. Allah'ın kendi ruhundan Adem'e üflemiş olması bir yarılma mıdır?

— Haddim olmayan şeyler söylememi istiyorsunuz.

— Estağfurullah.

— Ama, bu hem odur, hem odur, herhalde.

— *Haşa, bizzat sizin belirlemelerinizi izliyorum.*

— Yani hem yarılmazdır, hem değildir.

— *Benim, sizin düşünsel haritanızı keşfetmek dediğim şeyin tezahürü belki bu soru. Aslında hem tümüyle bir yaratılış hakikatini çözmeye gayret ediyorsunuz, hem bir bilim kadını olarak, düşünsel haritanızda bütün varlığınızla görünmek yerine onun dışında kalmaya da azami özeni gösteriyorsunuz. Bu da bir tür yarılma mıdır?*

— Bilmiyorum, yani evet tabii ki bir yanıla hem süreç hem yarılma. Az önceki, o yüzden çifte varoluş diyorum, az önce zaten tam da bu nedenle karşıtlıkların ötesinde bir düşünme biçimi yani ve tam da tersine Tevhid ilkesi kavramına geri dönmek gerekirse -ki onu az önce yarım bırakmış ve açıklamayı sürdürmemiş olduğumu birden düşündüm- yani Tevhid ilkesi dediğimiz zaman bütün olasılıkları, var olan bütün olasılıkları her an yeniden mevcuda getiren bir çokluk diye düşündüğümüz zaman zaten karşıtlıkları düşünmenin mümkün değil. Yani, dolayısıyla sorduğunuz soru, ne kadar doğru bir soru bilemiyorum. Fakat mesafe ve mesafesizlik gibi kavramlara geri dönmek gerekiyorsa Turgut Cansever'in bir lafı vardır, aslında "ben ki, aslında ben" der, "kendime bile" -tam nerde bunu söylediğini hatırlamıyorum- "kendine bî- taraf olan, taraf olmayan bir uzamdan söz eder, bî-tarafım" der ki daha sonra Mithat Şen'in de aslında Turgut Cansever'e istinaden bu ifadeyi kullandığına şahsen tanık oldum; bu bana çok doğru bir söz gibi görünüyor. Yani kendine bile taraf olmayan bî- taraf bir uzam yani mesafe ile mesafesizlik arası fakat kendine karşı tarafsız. Yani, böyle bir şeyin gayreti içindeyim, öyle diyelim. Çünkü bu sizin sorduğunuz sorudan başka bir yere bizi götürür fakat en azından bilim dediğimiz zaman bilim hep taraf tutuyor. Yani hep kendinin tarafını tutuyor. Yani hep içine gömülü olmuş olduğu ve meşru kılmağa uğraştığı her ne ise o dizgenin tarafını tutuyor. Ben o anlamda bî- taraf kalmaya çalışıyorum.

— *Evet, bî- taraf kalmaya çalıştığınızdan eminim yalnız ilginç bir şey var, yani benim sizi yoruşumun nedeni "köken kendisinin izidir" sözünüz. Ne kastediyorum, nereye varacağım buradan... Hiçbir yere, saçmanın dışında tabii. Galiba kavramlar maksadımızı arzda bile yetersiz kalıyor di mi Zeynep Hanım?*

— Ben de onu düşünüyordum. Eskiden Wittgenstein'in Tractatus'unda söylediği gibi aslında dilimizin sınırlarının dünyamızın sınırları olduğunu düşünürdüm hep. Ama şimdi artık düşüncenin dilsel sınırların hep ötesine geçtiğini düşünüyorum. Yani aslında bizim dilsel sınırlar içinde ifade edemediğimiz yalnızca anırtılabildiğimiz, yani kendi içinde o anırtırmayı barındıran bazı şeyler olabildiğini en iyi ihtimalde düşünüyorum. Ha bu yalnızca dil için geçerli değil; görsellik için de geçerli. Görsellikte de zaten bunun bizatihi görünen içindeki görünmeyen kipi yani böyle soğurulamayan bir atık kaldığı zaman kendi ötesinde bir yere ilettiğini düşünüyorum. Dolayısıyla dili, yani o sizin dediğinizi teyit etmek için bunu söyledim. Evet, dilimiz sığ, yetersiz kalıyor.

— **Noli Me Tangere!** Yanlış telaffuz ediyorsam başlayınız. Birbirine eşit olmayan 4 taçyapraklı, canlı renkte düzensiz çiçekler açan, meyveleri etli ve ufacak bir dokunmayla açılıp tohumlarını uzağa fırlatan Kınaçiçeği. Ve, "İsa ona dedi, bana dokunma; çünkü ben daha babamın yanına çıkmadım..." (Yuhanna, 20/17). İtiraf etmeliyim, şunca yılın okuruyum, birazdan konuşacağımız İmgenin Pornografisi yazarının dışında kimseden böylesine ilginç hadi söyleyeyim böylesine metaforik bir kitap adıyla karşılaşmadım. Nerden nereye Zeynep Hanım; Bedenyazısı II'nin içeriğine göre soruyorum elbette, İbrahimî dinler, vahiy, sanat, İslam, Hıristiyanlık ve Yahudilik... Kant, Foucault, Derrida, Benjamin, Freud, Heidegger, Muhyiddin-i Arabi, İzutsu, Gazâlî, Cürçânî, Câhiz, Câbirî, Şiblî, Beyâzid-i Bistâmî, Tilmisânî... Birinci Bedenyazıları'nızda zihnim aydınlanmaya başlamıştı, ikincisinde zihnimdeki tüm perdelerin açılacağını düşünürken, onu okudukça perdeleri bile düşünemeyecek kadar zihnim karıştı. Ne dersiniz?

— Ah, ah! Size o kitabı okumayın demiştim ☺))

— Hak ettiniz, diyorsunuz ☺)

— Hak ettiniz ☺))

— İzninizle isimlere yine devam edeceğim: Freud, Lacan, Deleuze, Nietzsche... Mithat Şen'in *Bedenyazısı'nı* yorumlarken yaslandığınız önemli isimlerden birkaçı; dolayısıyla yorumlarınızda bunların çevresinde materyalist bir bakış açısının uçlandığına hükmedilebilir. En basitinden **"Bir anlamda içi dışarıdan ayıran bir duvardır bedenin sınırı; sınırın içindeki her nokta, bedeni sonsuz kere tekrar ederek, bedenin tımelliğine öykünür"** derken ya da bedeni bir "ara-alan" olarak nitelerken, "ruh bedenini arar"a sanki geçmek istemiyor, daha çok bedende ısrar ediyorsunuz. Baudrillard'dan yaptığınız **"Vaktiyle beden ruhun imgesiydi, ardından cinselliğin imgesi oldu, bugün artık kesinlikle hiç bir şeyin imgesi değil"** alıntısını ve bilgisayara yüklediğiniz "ruh-beden ikilemi"ni ortadan kaldıran aygıt değerini izleyerek soracak olursam: Zeynep Sayın bakış açısı itibariyle bu Baudrillard üçlemesinin neresinde ve nasıl durduğu konusunda ne düşünüyor?

— Sorunuzu.... yani bu Baudrillard üçlemesi...

— Baudrillard'ın, 1)Vaktiyle beden ruhun imgesiydi, 2)ardından cinselliğin imgesi oldu, 3)bugün artık kesinlikle hiç bir şeyin imgesi değil'inden siz hangisini tercih ediyorsunuz? Hangisinden yanaşınız veya değilsiniz?

— Ben Baudrillard'la ilgili bir soru soruyorsunuz diye düşünmüştüm.

Yani şimdi beden meselesi... Beden meselesi hep ilginçtir. Zamanında beden ile vücut tabii birbirine sık sık karıştırılmıştı en azından hâlâ Türkiye Cumhuriyeti coğrafyasında solcu kesimlerde -e yani artık böyle bir ayırımın da kalmamış olduğunu düşünüyorum ama- bu kavramlar birbirine karıştırılmıştı. Ben ne diyorum? Benim de yolla bedene ve imgesine dair duymuş olduğum bütün ilgi birazcık bu kafa karışıklığından doğdu, yani hareket etti. Nerde durduğum sorunuza gene yanıt vermeyeceğim ayrıca açarak bunu söylüyorum; nerede durduğumu bilmiyorum ama en azından nerede durmadığımı saptamağa çalışabiliriz.

Şimdi, bedenin az önce benden alıntılanmış olduğunuz cümlede, her hücrelerinde kendini tekrar eden o beden düşüncesi... Yani işin aslına bakarsanız küçük alem, büyük alem... mikroskopla teleskop...

— Mikro-kozmos ile makro-kozmos...

— Evet, teleskopla mikroskobun da işin aslına bakıyorsanız insanı aynı görüye getirmesi. Benim yola çıkış noktam biraz bunlardı. Ve yaptığım hata da kısmen şuydu: işte Heidegger'in Seiendes dediği mevcut ve vücut, pardon Sein dediği vücut ve Seiendes dediği mevcut, işin aslına bakıyorsanız vücudun neden aynı zamanda beden olduğunu merak etmişimdir hep. Zannediyorum bugün yine Akdeniz'in doğusuna dair eğer bir görüye sahip isem, bu karşıtlığın da mevcut olmadığı görüşüdür, eğer ben bugün Mithat Şen ve Bedenyazısı'nda bu karşıtlığı kullanmışsam hata yapmışımdır. Ama karşıtlığın mevcut olmadığını bu içkinlik-aşkınlık, madde-cisim, madde-ruh, beden-ruh, yani az önce sorunuzda alıntılanmış olduğunuz Baudrillard'ın da bir şekilde ana aktörü olan bir şekilde bir karşıtlık... Bu karşıtlığın bizatihi kendisi sanki vücut gibi bir kuşatıcı kavramın olduğu yerde mümkün değilmiş gibi görünüyor benim gözüme. Dolayısıyla ben bedene daha ziyade yanlış bir algılama sonucu yaklaşmaya çalışmıştım, daha sonra 1997 senesinde Fol dergisinde Mithat Şen'in "Beden Kesintisiz Metin"i ile karşılaştım. Ve orada gerçekten benim bütün bu düşüncelerimi vücut bulmuş haliyle ya da bir şekilde gerçekten orada onların fiile çıkmış o haliyle karşılaştım ve çok şaşırdım. A bi baktım "beden"le karşı karşıyayız, beden imgesiyle karşı karşıyayız. Bi baktım kesmekle, kat etmekle karşı karşıyayız; kesinti, kesintisizlik, yani bütün bunlar "Beden Kesintisiz Metin", ha bir de yazma meselesi yani çünkü yazma meselesi de -onun üstüne henüz gitmedim ama- daha o zamanlardan onu düşünmeye başlamıştım. Yani düşünsenize aslında "yazma" diyoruz yani başlangıçta söz vardı, logostan ve

kelâmdan söz ediyoruz ve söz Tanrıydı ve söz Tanrı'daydı. Ha, sonra Kuran-ı kerim diyoruz, ondan sonra Kelâm diyoruz İslâm felsefesi için. Ondan sonra çıkıyor mesela Heidegger diyor ki logos dediğin her şeyin toplanmış olduğu yer diyor. Yani legein fiili her şeyin toplanmış olduğu, her şey yani, ondan sonra Tevhid ilkesi diyoruz. Şimdi bakıyorsunuz belirli düşünceler farklı mecralardan akarak ortak bir yere doğru yol alıyorlar. Çünkü o ortak yerden sanki neşet etmişler zaten. Ha, dolayısıyla ben o "Beden Kesintisiz Metin"le karşılaştığımda daha ziyade bedeni bu bıraktığım muğlak bağlamda okumayı tercih ettim, Baudrillard'la filan değil. Ama daha henüz benim 1997 senesinde bir takım şeylere varabilmem için zannediyorum ki onlarla da hesaplaşmam, onlardan geçmem gerekiyordu. Yani, birtakım şeylerden geçmem de Baudrillard'la da hesaplaşmam gerekiyordu. Çünkü, Baudrillard benim gençliğimin önemli düşünürlerinden biri olmuştu. Bugün mesela onları tabii geride bırakmış olduğum için sevinçliyim. Yani bugün mesela Baudrillard filan anmam ben. Yani hiç işim olmaz ☺))

— *Ama benim sorularımdan biri de Baudrillard'la ilgiliydi; onunla düşünsel bir akrabalık içinde olup olmadığınızı da soracaktım ama haliyle bu soru düştü. Peki Baudrillard'la eleştirelilik, ironik bakış, söylem düzeyi... itibariyle bir buluşmayı olsun söz konusu edemez miyiz?*

— Ben Baudrillard'ın "caka" olduğunu düşünüyorum.

— *İlginç.*

— Evet, çok şey söylediğini düşünüyorum, çok fiyakalı ve cakalı olduğunu düşünüyorum. Çok, yani cilaya uygun olduğunu düşünüyorum. Yani...

— *Tamam, ben cevabımı aldım ☺)*

Çalışmalarınızın içeriğine, okurun kitaptan öğrenme hakkını gasbetmemek için daha fazla girmeyeceğim. Ancak, bu önemli çalışmalarını doğuran düşünceyi benim kadar okurun da merak edeceğini sanıyorum ve dördüncü kitabınız "İmgenin Pornografisi"ni doğuran düşünceyi yani sizin "Yazma sürecinde karşılaştığım bir bakıma kişisel bir yüzleşme" sözünüzü enine boyuna anlamak istiyorum. Yüzleşmek... Neyle, neden ve niçin? İmgenin Pornografisi bu yüzleşmeyi sağladı mı size?

— İnsan, kendisiyle o kadar kolay yüzleşemiyor; yani bir kitap yazınca kurtulamıyor ☺)). Velâkin, neyle yüzleşmek istedim az önce o caka dediğim şeyi söyledikten sonra bu soruyu sormanız hoş tabii. Yerine de oturuyor doğrusunu isterseniz. Dışavuruma, dışavuruma yani ben gerçekten hangi gelenekten geliyordum, dışavurumu bunu o önsözde yazdım, Dışavurumu içedönüşün karşıtlığı olarak konumlandırılan bir gelenekten geliyordum. Dolayısıyla da bastırmayı ve kendinden fırlatıp atmaya yani hayalet olarak eninde sonunda yeniden bugüne çağırarak olan, geçmişin hayaletlerini travma olarak bugünde yeniden yaşatacak olan dolayısıyla eğer bütün bunlardan kaçınılmak isteniyorsa dışavurumun ululanmasının gerektiğini söyleyen bir gelenekten geliyordum ki zaten bu geleneğin ne olduğunu düşünüyorum bugün. Yani başlangıcının Yunanistan'da atılmış olduğunu ve ondan sonra günah çıkarma kabininden, 17. yüzyıl piyestist romanlarından, Türkçesi sekinci mi diyorlar ona tam bilmiyorum ama psikiyatrye değin bir yol izlediğini düşünüyordum, o gelenekten geliyordum. Dolayısıyla da kendimi dışa vurmaya da alışmıştım. Kendinizi dışa vurmaya alıştığınız zaman hayatınızı nasıl yaşıyorsunuz, arkadaşlarınıza kendinizi anlatıyorsunuz, kendi ruhsal ve içsel meselelerinizi anlatıyorsunuz. Yani, hep bir şekilde kendinizle ilgilisiniz ve ondan sonra dışavurumun bir şekilde sorunsal olduğunu anladıktan sonra, -çünkü karşıtlığında hemen beraberinde içe dönme, iç ve dış karşıtlığını getiriyordu fakat bu o zamanlar bence daha önemsiz bir kısmıydı- birden bunun pornografisiyle karşı karşıya kaldım ve müstehcen buldum, ayıp buldum. Ve ayıp bulduğum aslında kendimdim yani ben onu düşünüyorum, yani insan eğer bilimsel birtakım -işte doçent olmak, profesör olmak için, puan toplamak için, bir takım bilimsel ya da yarı bilimsel ve can sıkıcı okunmaz türden makaleler yazmıyorsa ki umut ediyorum benim yazdığım öyle bir şey değildir, kişisel bir zorunluluk yüzünden yazıyorum. Yani başka hiçbir nedenle yazmıyor insan, niye yazsın ki. O yüzden, o ayıp bulduğum şey beni

birden bire, gerisin geriye tersti hem ondan sonra başka bir şeyi daha ayıp buldum, dışavurumumu ayıp buldum ve ben kendimi dışı vuruyorum, o "ben" meselesi var ya, o "ego" meselesi var ya, yani onun dışavurumunu bu kadar ululayan bir geleneğin dolayısıyla beni ululayışını da bunu tamam son derece iyi biliyordum, özne merkezlik filan bunu özel anlamda biliyordum; fakat düşünsel anlamda bazı şeyleri bilmek başka, ondan sonra gerçekten o bildiğini zannettiğin şeyle, onun faili olarak kendinle karşılaşma, kişinin kendisiyle karşılaşması başka bir şey. Tabii onunla karşılaştım, dolayısıyla o kitap çıktı ortaya. Yani o kitap, evet, o kitap bu kişisel nedenle ortaya çıktı. Bugün mesela bana şöyle bir yararı olmuştur -umuyorum böyle bir yararı olmuştur bana- bugün o türden bir dışavurumsal harekate girişmeye niyetlenecek olsam, "Zeynep" diyorum "bak gene aynı şeyi yapacaksın" ☺)). Yani böyle bir yararı olmuştur.

— *Konuşmamızı farklı bir mecraya aktarmak olmasın ama ben yine "beden" kavramına dönerek size çok özel bir soru sormak istiyorum: Vücut sahibi Zeynep Sayın olarak, sizdeki ruhun Allah tarafından üflenmiş ruh olduğunuzu düşünmek, sizin bunu düşünmeniz sizi hiç ürpertir mi?*

— Evet, tabii, tabii ki ürpertir, ürpertmez mi? Ama kedide de ürpertiyor ☺)

— *Kedide ürpertiyor! Yine de buradaki açıklamanıza hiçbir itirazım yok ancak yüzleşmeyi -sözcüğü hatalı kullanıyor olabilirim- kendini bir anlamsal dizgeye oturtmak olarak almamız da mümkün sanırım. Varlık, insan, beden, vücut.... olarak.*

— Tam tersine...

— *Yani?*

— Tam tersine. Eğer, yüzleşme diye bir şey varsa bütün anlamsal bilgilerden çekip alma olur o. Yani daha ziyade anlamsal dizge ifadesini kullanacaksak. Çünkü, eğer gerçekten ifade edilmez, ismi konmaz bir şey varsa, eğer düşünsel, dilsel ifadelerin hep ötesine geçmeye ya da görsel imgelerde kendi içlerindeki kendi dışlarına davet eden cömertliği bir şekilde çağırıyorsa bakını bütün o anlamsal dizgelerin ezberinden bizi çıkararak, tam tersine onların ötesine bizi ileten bir şeyle belki yüzleşebiliriz. Ama onun da ismini koyamayız çünkü. Ne diyorum deminden beri sürekli niteleme ve yükleme diyorum. Bir takım şeylerin nitelemelerinden ve yüklemelerinden, işte İbn Arabi -ki en hürmet edilmesi gereken şahıslardan biri, bana kişisel olarak soruyorsanız- ama İbn Arabi'nin yüklemesinden, işte bilmem kimin yüklemesinden vesaire, vesaire söz ediyoruz. İbn Arabi ki gene en saygı duyulması gereken kişi, tersinden yaptığı yüklemelerle bile diyor aslında ifade edilemez olanı kayıt altına alırsın diyor. Yani dolayısıyla işin aslında via negativadan, o yoldan bile gitmemen gerekir diyor. Her neyse, ama bütün bu yüklemelerin ötesinde, o "isimsizliğin atığı" diye bir şeyin olması gerektiğini düşünüyorum gerçekten. Yani ona bütün gerçek anlamda ve mesela sanat yapıtlarının da ve sizin mesela çok sevdiğinizi, izlediğinizi bildiğim Sezai Karakoç'un da şiirinde -bütün diğer hakiki şairlerin de- oraya bizi davet ettiğiniz zannediyorum. Bizi oraya götürüyorlar, en azından oraya dair bir yolculuğa bizi davet ediyorlar diye düşünüyorum. O kadar yani.

— *Peki, ilginç, yani bana göre ilginç diyeyim, müstehcenlik dediniz, imgenin içeriksiz olmasını o imgenin saflığına bağlıyorsunuz. İçerik kazandıktan sonra imgenin müstehcenliği söz konusu olmaya başlıyor. Şöyle söyleyeyim, gökyüzünü örnek olarak veriyordunuz, gökyüzüne bizatihi gökyüzü olarak bakmak, ululayıcı şekilde bakmak... Ama gökyüzüne bir yükleme yapmaya başladığınız zaman onun imgesel planda bir karakter değiştirdiğini, nitelik değiştirdiğini, müstehcenliğe doğru bir kaymanın başladığını...*

— Evet, evet. Siz devam edeceksiniz....

— *Siz devam edin lütfen, ben tıkağım ☺)....*

— ☺); Hayır şimdi, az önce sınavla sizin gelmenizin arasında "eidolon" ile "eikon" arasındaki fark hakkında bir şey okuyordum. Eidolon neye dönüşüyor günümüzde, idole dönüşüyor. Eikon, ikona dönüşüyor. Şimdi,

dolayısıyla bu ikisi arasında bir imgeden söz ediyoruz, bu ikisi arasında ikisi de imgeyi tarif eden şeyler işin aslında gibi görünüyor. Fakat, ya birine imge diyebiliriz diye düşünüyorum, ya diğerine imge diyebiliriz ya da imgeyi üst kavram olarak başka bir yerde konumlandırmanız gerekiyor. Niye bu kadar uzun bir girizgâh yapıyorum şimdi. İmge diye bir şeyin olabilmesi için bir şeyin aslından ayrılmış olması gerekiyor bir kere. Görünmeye başlamış olması gerekiyor. Fakat o görünürlüğün ne olduğunu tartışmak çok önemli gibi geliyor bana yani şimdi idol neyi amaçlıyor diye düşünüyorum, idolonun kökeni olan eidolon, aslında kendi olmayan bir şeyi, bir içeriği, bir boşluğu temsil ettiğini ve yeniden bugünde ürettiğini düşünerek yani bugünde o temsil ettiği şeyi mevcuda getirdiğini bugün düşünerek aslında yanılsamacılık ilkesini sonsuza değin kullanıyor ve dolayısıyla idole Michael Jackson gibi Stalin gibi ya da bilmem ne gibi bir idole dönüşüyor diye düşünüyorum. Oysa diğerinin yani ikon dediği Yunanlıların -tam siz gelmeden önce bunu düşündüğüm için bu örneği veriyorum- imge biçiminin aslına bakarsanız ismi bile yok. İlginç bir hikâye: Homeros'un İlyada'sının altıncı kitabında -işte tam hatırlamıyorum şimdi- bir takım insanlar Athena Tapınağı'na gidiyorlar. Şöyle anlatılıyor: Athena'ya gittiler, Athena'nın ayaklarını öptüler, Athena'ya adaklarını sundular vesaire, vesaire... Ve ondan sonra diyor ki, "Athena, ondan sonra onlara bakışlarını dikti" diyor. Ha, anlıyorsunuz ki Athena diye sözünü ettikleri Athena filan değil, Athena heykeli bile değil, yalnızca ve yalnızca insan biçiminde bile olmayan bir kült, bir tapı nesnesi. Ama bir tapı nesnesi ya da bir imge diye onu isimlendirmiyor bile. Athena, diyor; onun için o zaten Athena. Athena'dan da ne diye söz ediyor: Bakışlarını ona dikti, diye. Dolayısıyla şimdi eidolon ve eikon kavramlarını birbirinden bu anlamda, bana sorarsanız kayıtsız şartsız ayırıştırırken, imge kavramının ne olduğunu gözden geçirmemiz gerekiyor. Ne demek istiyorum: biri olmadığı bir şeye soyunur ve olmadığı bir boşluğu temsil, ikame etmeye uğraşırken ve buna da idol, eidolon derken ve bunun müstehcen ve pornografik olduğunu düşünürken -çünkü işin aslında bu kayıda başlamadan önce "iktidar" ve "muktedir" kavramlarını kullanmıştık başka bir bağlamda; yani ben muktedir olmayan bir iktidardan söz etmiştim, yani iktidarsız muhteris de diyebilirsiniz, içi boş yani iktidar olmağa soyunuyor ama aslında temsil ettiği ve iddia ettiği şeyi kendi kudretiyle doldurabilecek gücü yok, sadece yanılsama, aslında olmayan şey, yani diğerine baktığınızda, ikon dediğimiz ve ikona dediğimiz ondan sonra Bizanslılarda ve hatta günümüzde Rusya'da ikonaya dönüşmüş olan şeye baktığımızda, bana sorarsanız başka bir şeyi görüyorum. Yani orada gördüğümüz gerçekten, Athena örneğinde olduğu gibi aslında kendi içinde kendi ötesinde başka bir görünmezliği -az önceki ifademi kullanmam gerekiyorsa- iletmeye, dolayısıyla kendi içindeki cömertliğe kadir olduğu için müstehcenliği ve pornografiyi üretmeyen bir görsellik. Dolayısıyla ilki neye yol açıyor; ilk bilgi, bir bakışın her zaman ve her zaman idol olabilmek, baştan çıkarabilmek uğruna n'apmak zorunda, baştan çıkarmak istediğinizde gözleri, bakışları çelmeye çalışırsınız ve bakışları tatmin etmeye çalışırsınız. Ha, biri dolayısıyla bakışları tatmin etmeyi arzuluyor, diğeri n'apıyor, diğeri kendisi bakış taşıyıcısı olarak -çünkü mesela ne diyor, işte "Athena, onlara bakışlarını dikti diyor"- işte bakış taşıyıcısı olarak size bakıyor ve sizi -aslına bakarsanız- kendisine tabii kıyor. İşte orada o edilgenlik denen mesele -bana sorarsanız- devreye giriyor. Yani ne oluyor, sizi çağıran, sizin ötenizde, sizinle alakası olmayan o bakışa yanıt vermeye o bakışa tabii olmaya ve o bakışın size sunduğu ötekilik boyutuna, o gizli öteye ya da -ne diyecekseniz ona- ona doğru yol almağa başlıyorsunuz, dolayısıyla o bakış sizi tatmin etmiyor. Yani o bakış sizi fazlasına iletiyor, ne demek istediğimi doğru ifade edebiliyorsam. Dolayısıyla imge derken, biri, bir imge türü pornografiktir, diğer imge türü pornografik değildir, diyebiliriz. Tamam, bunu diyebiliriz. Ya da birini imge diye tanımlıyorum, diğerini imge diye tanımlamıyorum da diyebiliriz. Bunları ayırştırmamız gerekiyor. Neden konuşuyoruz, ben bunları henüz ayırştırmam gerektiği gibi ayırştırmadığımı düşünüyorum. Yani, ben henüz imge derken o benim ikonoklazmamdan kaynaklanıyor çünkü ben ilk başta imgeden söz ederken Mithat Şen ve Bedenyazısı'nda bir yandan Mithat Şen imgesinin çifte varoluşundan söz ederken, diğer yandan imgeden kaçma kaygısından söz etmiştim; o imgeden kaçma kaygısı da doğru, her gerçek sanat yapıtı, her gerçek imge -doğrusunu isterseniz- kendini aradan çekmeye kadir olabiliyor; kendi dışında -o az önce sözünü ettiğim- cömertliği nasıl iletibilir, kendini aradan çekme kaydıyla, kendi izini silme kaydıyla, kendini imha etme kaydıyla oraya iletibilir ki kendi olmayan başka bir şeyi görünür kılsın. Dolayısıyla imgede o kendini aradan çekme ve

kendini askıya alma ve kendini imha etme, kendi izini silme kaygısı var fakat buna sahip olan şeye imge o zaman demiştım. Bugün buna da hâlâ imge dememiz gerekiyor mu, bu konuda daha biraz düşünmem lâzım.

— *Şöyle mi anlamalıyım: imgeye yüklediğimiz değer biraz da bakış biçimleriyle alakalı.*

— Ha, tabii, ama...

— *İmam Cafer-i Sadık'tan naklettiğiniz bir söz var: "iki kere bakan zina etmiştir." Şimdi bu iki kere bakılmaz anlamında söylenen bir şey değil. Bu bizatihi "nazar alığı"yla, "nazar terbiyesi"yle alakalı bir şey.*

— Evet.

— *Dolayısıyla, burada biraz imgeler suçsuz değil mi yani imgeleri müstehcenliğe götüren bir süreçte incelediğiniz zaman bunun bizatihi bakış biçimlerindeki değişme süreci olarak da lanse etmek gerekmiyor mu?*

— Bakış biçimi neyin sonucu? İmgenin sonucu. Yani aslında bilinçaltımız bile masum değil. Yani gördüğümüz rüyalar bile masum değil doğrusunu isterseniz. Biz bize, kişisel olarak, gözlediğimizi, sahip olduğumuzu zannettiğimiz mahrem rüyalarımız bile aslına bakarsanız zaten o imgeler tarafından belirlenmiş durumda. Dolayısıyla, işte ben tam imgenin pornografisinden zaten bu noktada söz ediyorum. Dolayısıyla o pornografik imge, ne diyor, "aslında özne sensin" diyor, "sen bakıyorsun, belirliyorsun" diyor. Ama aslında "sen belirliyorsun", "mış gibi" yapmak, aslında zaten aktör o, yani imgenin kendisi, aslı o zaten çoktan belirlemiş. Dolayısıyla ben, özne olduğumu zanneden bakışsal bir nesneyim aslına bakıyorsanız; o imgelerin bakışın ezberini sürdürmek istemeleri her zaman ve her zaman zannediyorum ki iktidar olma talepleriyle alakalı bir şey. O diğer alıntıya, diğer meseleye gelince, iki gözle bakmak, iki kere bakmak değil yanlış hatırlamıyorsam...

— *İki gözle bakmak, evet.*

— Yani iki gözle bakmak, zinadır...

— *Halk arasında, iki kere bakmak şeklinde bir deyiş de vardır yalnız; derler ki, bir kadını görür geçersin bu mesele değil, ancak döner de bakarsan, bu haramdır.*

— Tabii. Yani şimdi burada bir şey var, ben kendi kanaatime göre bunun doğruluğunu düşünüyorum, o cümlelerin, neden çünkü imgeselleştirme süreci, dünyayı ele geçirme süreci aynı zamanda. Yani bir yanılla iki uçlu bir değnek -az önce sözünü ettiğim gibi- pornografik imge bir yandan o bakışla "sen özneymişsin" yanılması ve ona özne olma payesini sunarken diğer yanılla da çok da yanlış olan bir yanılama değil. İki uçlu bir değnek, yani iki uçlu açılımı olan bir şey, diğer yandan da gerçekten de zaten imgeselleştirmiş olduğu evreni zaten ele geçirmiş, onun hükmedeni olmuş olan bir -tabii ki- taraf da var o -benim görüşüme göre- sözünü etmiş olduğumuz öznedeki.

Çünkü iki kere bakmanın zina olduğu önermesinde şöyle bir şey var: iki gözle baktığınız zaman iki gözü merkezde odaklıyorsunuz. Oysa iki gözle bakmadığımızda ya da iki gözünüzü iki ayrı göz merceğimizi eş zamanlı aynı yere odaklamadığımızda, sağa ya da sola, alta ya da üste baktığınızda alginız, görmeniz farklı bir görme oluyor. Yani az önce ifade etmiş olduğumuz mânâdaki gibi görüneni ve görünmeyeni yalnızca kontürlerin içinde var olana bakışı odaklayarak ona hükmetmek ve onu ele geçirmek amacıyla değil de, görüneni ve görünmeyeni bir şekilde eş-zamanlı algılamaya dair farklı bir şey oluyor bana sorarsanız. Diyelim, iki gözünüzü odaklıyorsunuz ve bakıyorsunuz ve baktığınız zaman o bir-imgede-ele-geçirme-süreci ve bunun için de frontal bir bakış da lâzım zaten. Ve dolayısıyla ne lâzım, dikeylik lazım. Ve karşıtlık ilişkisi lâzım. Dolayısıyla da neyi ıskalıyorsunuz bu türlü bir ilişkide? Aslında bir sürü şeyi ıskaladığınız gibi en önemli ıskaladığınız şeylerden biri aslında sizin yalnızca bakan değil, aynı zamanda bakılan özne olduğunuz gerçeği. Çünkü siz tek bir bakış açısından bir yere bakıyorsunuz, iki gözünüzü odaklayarak baksanız bile. Ama işin aslına bakarsanız her taraftan da size bakılıyor. Öyle di mi? Bir de bunu ıskalıyorsunuz ve zannediyorsunuz

ki o kendi odakladığınız bakışınızla ve bir imgede ele geçirdiğiniz bakışınızla siz sanıyorsunuz ki dünyanın efendisisiniz. Bu bir kez daha yanılısamacılık ilkesi ve pornografi dediğim şey bu zaten. Ve ondan sonra da nereye varıyorsunuz "Ben Sezar Tanrı'nın oğluyum", "Ben Saddam Hüseyin" -gerçi Irak savaşından önce yayımlanmıştı İmgenin Pornografisi, yoksa o kol saatini görsel imge diye kitaba koymazdım, o kol saatinde şu vardı: "Ben zamanların efendisiyim." Dolayısıyla, "Ben Saddam Hüseyin zamanların efendisiyim"e varmış da oluyorsunuz bu odaklanmış olan bakışla. Oysa, tam tersine, hep alıntılıdığım bir şey vardı, Arago olgusu diye bir mesele varmış astronomide, bu Arago olgusuna göre yedinci ve altıncı düzlemdeki gezegenlere iki gözle birden odaklayarak değil yalnızca onlara sağlarından ya da sollarından baktığınız zaman görme eylemi gerçekleşebilirmiş. Şimdi, bu benim çok hoşuma giden bir imge ya da bir analogi. Dolayısıyla, İngilizlerin de bir kavramı vardır, "gaze, regard", bakış karşılığında dikey açıyla bakan bir şey yerine "glance" diye başka bir kavram getiriyorlar buna; aslında "pırıltı"yı orada yakalamak, yani flu görmek net görmemek, muğlaklığı içinde görmek ama orada o içindeki o pırıltıyı yakalamak... Ve benim açımdan çok önemli bir şey daha: bakılıyormayı yani ben bakan özneyim ve dolayısıyla baktığım şeyi bir yanıyla nesneleştiriyorum, diğer yandan özne olma hasebiyle ben bunu ele geçiriyorum hazzı yerine neyin hazzına kendini bırakmak, o "pırıltı" tarafından bakılıyor ve görülüyor olmanın da hazzına kendini bırakmak, bu başka bir şey, bu egemenlik hazzı değil o yüzden az önce "edilgenlik" demiştim zaten, ki edilgenlik kavramını bile bugün belki de kullanmamak lâzım -siz sözünüze başlarken bu yüzden zaten İbrahimî gelenek, işte İslâmiyetten de söz ederken "etkenlik" demiştiniz- dolayısıyla etken-edilgenlik yani çünkü edilgenlik etkenlik de aynı zamanda; çünkü kendini edilgen olmaya bırakmak aynı zamanda ciddi bir etkenlik gerektiren bir şey. Her ikisini de etken şekilde birebir kendinizi bırakmanız lâzım. Yani o kadar kolay olabilen bir şey değil bana sorarsanız. Dolayısıyla, o "iki gözle bakmak zinadır"ı ben mecazen böyle anlamayı tercih ediyorum. Yani, "egemenlik kurmamak" diye anlamayı tercih ediyorum, hükümran olmamak... Bunun üstüne ayrıca gireceğim ve hepimizin düşünmesi gereken meselelerden biri bu... Mesela İslâmî coğrafyalara bakıyorum ve heyecan verici buluyorum. İşin aslında bu "iki gözle bakmak zinadır" meselesini -bana sorarsanız- evet zinadır ve dolayısıyla da iki gözle bakmama gayreti içinde olmuş İslâmî coğrafyalar. Şimdi hayli ilgi çekici bulduğum yere geleceğim: bu hicap denilen, mahcubiyet denilen bütün bu aynı kökten gelen şeyi de çok hoş da buluyorum. Ve o hicap, o perde denilen örtü imgesini, örtü analogisini de çok önemsiyorum doğrusunu isterseniz, ve ben işin aslına bakarsanız İslâmiyette kadınların örtünmesinin de böyle okunabileceğini düşünüyorum ne yalan söyleyeyim. Bir şekilde, işin aslında onların hicap perdesiyle örtünmelerini aynı anda görünmeyene ve görüne hürmet gösterme, iltifat etme şeklinde düşünüyorum, ama bu başka bir mesele. Her neyse. Velâkin, ilgi çekici bulduğum bir meseleye geri dönmek gerekirse, tam da işte Caferilik -yanılmıyorsam İmam Cefer-i Sadık, altıncı imamdır- Altıncı İmam'a inanılması gerektiğini söyleyen şii topluluğu. Şii deyince İran'a bakıyorsunuz ki heyecan verici. İran'da az önce sözünü ettiğimiz "iki gözle bakmak zinadır"ın ve ondan sonra Saddam Hüseyin de İran komşusu olduğu için, maalesef kendisine kol saati yaptırabiliyor sanki zamanların efendisi olarak, kendini saat kadranının içine yerleştirebiliyor... İran'da "iki gözle bakmak zina- dır"a inanılmasına rağmen, başka bir gelenek, başka bir görsel gelenek daha var: başka bir şey, orada bir yanıyla egemenlik talep eden, bir yanıyla tam tersine edilgenlik talep eden, diğer İslâmî coğrafyalardan çok spesifik bir biçimde ayrılan bir şey var, ben bunların düşünülmesi gerektiğini düşünüyorum; ben düşünmedim henüz, düşüneneğim Allah izin verirse.

— *Saddam'ın kol saatine vurguyla ve dolayısıyla "zamanların efendisi"ne gönderme yaptınız, İran'la ilgili belirlemelerinizden hareketle haddim olmayarak...*

— Estağfurullah.

— *Saddam'ın yaptığı yanlış ve kesinlikle İslâmî değil...*

— Tabii...

— *Şundan dolayı, İslâm'a göre zaman tahripkârdır...*

— ☺)

— *Bozucudur ve dağıtıcıdır ve bunun için İslâm'ın zamanla arası hoş değildir; İslâm'ın mekânla arası hoştur. Yani, İslam'da zamanların değil, mekânların efendisi olmak önemlidir.*

— Ama o onu yapamaz.

— *Saddam'ınki batılı bir propaganda...*

— Öyle zaten.

— *Doğulu bir propaganda değil.*

— Dediğiniz doğru, bunun hakkında düşünmek ve yazmak, çizmek lâzım. Ama yalnızca etimolojiyi söyleyerek değil yani o mekân, kevn, imkân vesaire... Bütün onların üstüne gerçekten başka bir bağlamda düşünmek lâzım. O anlamda mekânın efendisi de olamaz. ☺)

— *Çünkü nihayetinde ölüm var ☺)*

— ☺) Ama dediğiniz doğru, zamanların efendiliğine soyunursunuz. Saddam Hüseyin de elbette ve elbette ki, yani bir kere o türden bir iktidar anlayışının da bizatihi Akdeniz'in batısından gelen bir anlayış olduğunu düşünüyorum. Ha, dolayısıyla o bakışı temsil etmek, ki orada iki şey yapıyorsunuz: biri, o bakışın gözüne girmek istiyorsunuz, çünkü iktidar en büyük afrodisyaktır ve o onun gözü tarafından arzulanmak ister ☺)

— *İlginç...*

— ☺)... Öyle mi? Bir de kendiniz iktidara sahip olmak istiyorsunuz, e Saddam Hüseyin de onu yapmak istiyor.

— *Peki, ikonografi, ikon, idol... Sözcüklerinize dönerek soruyorum: Beytullah'a, Beytullah'taki imgesel, nesnel değerlere nasıl bakıyorsunuz, o kavramlardan yola çıkarak. Açıyım, kendim şöyle düşünmüştüm bir zamanlar: İkonografi İslâmî anlamda kötüyse o zaman Makam-ı İbrahim niye iyi. Athena, tapınak olarak kötüyse, Beytullah niye iyi? Ne dersiniz?*

— Valla bugün yeniden bunu düşündüm, her gün de hemen hemen biraz düşünüyorum. Bunları yeniden düşünmemiz gerekiyor, yani, ben şu saate kadar hep şöyle tanımladım: Doğanın yarattığı biçimler yerine doğanın yaratma biçiminin kendisine öykünmek... Dolayısıyla, doğanın bir şekilde kendi görüntüsüne yerleştirdiği biçimleri taklit etmek yerine ya da -doğa sözcüğünü bizatihi Aristoteles'ten ödünç alarak bu şekilde kullanıyorum, buna Tanrı da diyebilirsiniz, yasa da diyebilirsiniz, ilke de diyebilirsiniz- dolayısıyla bu yaratma ilkesinin, yaratma biçiminin kendisine öykünmeyi bu ikisini ayrıştırdım her zaman ve dedim ki şu saate kadar aslına bakarsanız İslâmî coğrafyalardaki bütün bu geometrinin, bütün bu tezeyyünün açıklaması da burada kendini göstermektedir: Yani tezeyyün geleneği doğanın yaratma biçimine öykündüğünde - aslında öykünmecilik ilkesi de edilgen bir ilke olduğu ve doğrusunu isterseniz, doğaya yaklaşmanın iki biçimi olduğu, biri az önce sözünü ettiğimiz doğaya egemen olmak, diğeri ise ağacın biçimini alan, dalın biçimini alan, doğadan korunma maksadıyla, dal biçimini alan, yaprak biçimini alan, canlılar var, ki öyle canlılar var biliyorsunuz... Doğaya egemen olma arzusu da bir şekilde doğadan korunmanın yolu kaçınılmaz olarak. Egemenlik üzerinden -çünkü korkuyorsunuz- diğeri de gerçi doğadan korunmanın yolu çünkü gene korkuyorsunuz ve bir şekilde doğanın biçimini alarak, edilgen biçimde doğaya öykünerek doğa ile doğadan korktuğunuz için öykünüyorsunuz. Ama n'apmış oluyorsunuz doğaya göre ve doğa ile beraber yaşamağa başlıyorsunuz, egemen olmamış oluyorsunuz bana sorarsanız. Tabii ki dolayısıyla o öykünmecilik ilkesini diğer egemenlik ilkesinden ayrıştırmak daha ziyade elbette savunmak lâzım. Her neyse. Dolayısıyla ben bu öykünmecilik ilkesi dediğim şeyi bu tezeyyün geleneği ile ilintilendirmiştim. Yani aslında doğanın yarattığı biçimler yerine doğanın yaratma biçiminin kendisine öykünen bir yaratıcılık biçimi ya da biçimleriyle İslâmî coğrafyalarda karşı karşıyayız.

Siz diyorsunuz ki, Beytullah ve eikon ve eidolon, ikonografi ve bunları nasıl bir şekilde tanımlayacağız. İkonoklazm... Bugün bilmiyorum. Bugün bilmiyorum. Bu kadar, benim bugüne kadar konumlandırmış olduğum kadar basit değil galiba bu iş. Ciddi söylüyorum bunu ☺).

— *Peki, ritüel planından bakarsak, Hacc olgusuna bakarsak ne söylersiniz?*

— Ne demek Hacc olgusu...

— *İkonografi ve kutsal nesnelere karıştırmıyoruz yani İslâmî anlamdaki kutsal nesnelere Beytullah'ı, Zemzem'i, Makam-ı İbraîm'i, Hacer'ül Esved'i... karıştırmıyoruz. Sadece Hacc ritüeli olarak, örneğin tavaf... Şimdi İslâmî kabullerin döngüsel, dairesel olduğunu düşünerek -sizin belirlemeniz de zaten bu yönde- tavaf olgusunu nasıl değerlendiriyorsunuz? Yani, bir tür İslâm'daki o ebedî tekrarın, kıyamete kadar sürecek olan tekrarın bir tür yansıması ve yansıma anında bir tür arınma ve döngüsellikçe teslim oluşla yücelme... Tabii bunu imgeden bağımsız olarak da düşünmemek lâzım, şu hadîseye göre: Safa ile Merve arasında Mekke'nin fethinden önce büyük putlar bulunuyor. Mekenin fethinde o putlar kırılıyor ve Peygamber tarafından Sa'y emri veriliyor. Ancak Medine'li mü'minler, buna -daha Peygamber yaşıyor ve emir o vermişken- itiraz ediyorlar. Gerekçeleri de şu: "Eğer biz Sa'y yaparsak, o kırılan putların anısına hürmet etmiş oluruz." Ayşe validemizin nakline göre, sa'y da hikmetler bulunduğu dair ayet geldikten sonra itirazlar kırılıyor. Burada bizatihi geçmişe ait bir imge ve o imgeye karşı çıkış var, nesne planında, nesnelere ortadan kaldırışından sonra da Hacer validemizin Safa ile Merve arasında oğlu İsmail için su arayışını yeniden bir canlandırma ve o anıya hürmet var, sonuçta bir tekrar var yani.*

— Aslında bana soru sormuyorsunuz, yanıtı kendiniz veriyorsunuz. Ve ben sizin verdiğiniz yanıtı katılıyorum. Doğru, yani bir şekilde ritmik bir biçimde tekrar ederek yâd ediyorsunuz, fikrediyorsunuz, elbette ki o an yeniden o tavaf etme anında -aslında bunu zikirle de karşılaştırabiliriz- yeniden ve yeniden mevcuda getiriyorsunuz. Tabii orada bir ilişki var, orada bir aşk var. Aslına bakarsanız orada siz mevcuda getiriyorsunuz. Dolayısıyla az önceki benim yanıtlamamış olduğum henüz daha çok SÖYLEŞİ düşünmem gerek demiş olduğum sorunuza geri dönmek gerekirse, buyurun bakın Nakş-ı Saadet! Bütün bunları da nasıl açıklayacağız, bütün bunları ben kısmen açıklama gayreti içinde bulundum, Nakş-ı Saadet işte, Hacer'ül Esved, işte Sakal-ı Şerif... yani kısaca kutsal emanetler... Bütün bunları nasıl açıklayacağız doğrusunu isterseniz yani benim az önce sözünü etmiş olduğum gibi ya ikisine birden imge dersiniz, ikona da eidolona da, ya birine imge dersiniz ya da demezsiniz, bir şekilde bir mutabakat içinde kavramlarımızı nasıl kullanacağımızı konumlandırmamız gerekiyor sanırım. Az önce, Homeros'un İliyada'sında Athena Tapınağı'nda Athena yontusu bile olmayan, - çünkü yontu olması için antropomorf yani insan-biçimci bir üç boyutlu plastiğin orada olması gerekir, en azından bu yontu kavramının gerektirdiği üzere- o bile olmayan yalnızca ve yalnızca kendi taşıyla ama her zaman kıyafet giydirilen bir taş ya da kutsal emanet ya da kutsal nesneden söz ediyoruz, ki ismi bile olmayan bir tapı nesnesinden söz ediyoruz, ismi yok, ismi Athena... bu bir eidolon'dur, bu bir eikondur, bu bilmem nedir filan bilmiyorlar... Hacer'ül Esved de -eğer saygısızlık ediyorsam affınıza sığınırım- onun da bu bir imgedir diye ismini koymuyorsunuz, Hacer'ül Esved diyorsunuz... Bu imge midir, simülakr mıdır -Baudrillard- ismini siz koymuyorsunuz, sizden söz etmiyorum yani... Dolayısıyla şimdi oradaki mesele başka bir mesele ve dolayısıyla benim daha önce de önermiş olduğum fakat bu önermenin bütün gerekliliğine karşın eksik olduğunu düşündüğüm bir mesele var. Nedir bu?

Ben mesela sanat öncesi imgeyle, sanat sonrası imgenin çok kabaca ayrıştırılması gerektiğini bu nedenle düşünmüştüm.

— *Kısmen bunu yapmışsınız zaten.*

— Kısmen bunu yapıyorum evet, dolayısıyla bir imge-bilimsel tasnifte bir takım şeylerin yapılması gerekiyor. Sizin sorunuza yanıt veririm ölmeden önce inşallah.

— İnşallah.

— Şu aşamada bunları nasıl konumlandıracağız? Ben yine mesela dokunuşun kutsal dokunuşun izi dedim.

— *Bunca beyin jimnastiğinden sora, özel, yorucu olmayan bir soruyla devam edeyim isterseniz: **Mithat Şen ve Bedenyazısı'nın** sunuşunda "Bu metin, nerdeyse iki sene önce Heidelberg'de yazıldı" ve "bu metin iki sene önce sorulan sorular doğrultusunda İstanbul'da yazılmaya başlanan ve Heidelberg'te tamamlan-ma-yan bir metin" sözlerinizdeki ara-çelişkiye ve **Noli me tengere: Bedenyazısı II** ile **İmgenin Pornografisi'nin** içeriklerine ve referanslarına bakarak bu iki kitabınızı da hemen neredeyse Heidelberg'de yaz(ma)dığınıza ya da en azından orada tasarla(ma)dığınıza hükmediyorum. Buradan hareketle şunu sormak istiyorum: Mekân ve düşünme, mekân ve yazı arasında nasıl bir bağ kuruyorsunuz? Hani, Heidelberg'deki, kırmızı kiremitli evleri bir hâmi gibi kuş bakışı bir bakışla kuşatan kaleyi, rengiyle toprağa olan aşkını mırıldanan nehri, üstünde ona bir zincir vurmak istercesine tutunmuş köprüyü, Goethe'nin ayak izlerini, üniversite kütüphanesini.... düşünüyorum da, "İnsan orada düşünmez ve yazmaz da ne yapar?" diyesim geliyor.*

— Romantik bir soru ☺)), romantik bir Heidelberg ☺).

— *Gördüklerim arasında İstanbul'dan sonra "sevdiğim ilk kent Heidelberg.*

— Gerçekten mi?

— *Gerçekten!*

— Bu sizin karmanızla ilgili.

— ☺)

— Tabii, tabii, ben onu düşünüyorum, mesela bazı mekânlar bazı insanların karmasıyla -karma sözcüğü dışında sözcük bulamadığım için karma diyorum- onunla alakalı. Ben onu daha ziyade şeyde hissediyorum: Petra'da. Orası., orası... Evet, tabii.

Heidelberg'e geri dönmek gerekiyorsa... Heidelberg sizin mekânınız benim değil ☺)). Heidelberg çok güzel bir kent ama o *Mithat Şen ve Bedenyazısı'nın* ikinci önsözünü yazarken demek ki birinci önsözünü okumayı unutmuşum ☺). Ben onu İstanbul'da yazmağa başlamıştım ama üç sayfa, beş sayfa yazmıştım, sonrasını Heidelberg'te yazdım. Üç ayda yazdım ben o metni. Başka bir şey yapmadım, o metni yazdım. Sizin o sevdiğiniz şatonun bulunduğu dağda, yukarıda, tepede oturuyordum ve nehre bakıyordum, karşı yakaya bakıyordum. Arkadaşlarım arıyorlar ve n'aptığımı soruyorlardı. Bense sadece yazdım diyordum, başka ne oldu diye soruyorlardı, "hiç iki tane köpek havladı" diyordum :). Çünkü başka bir şey olmuyordu. Öyle yazdım o metni.

— *Ben biraz da mekân ve yazı ilişkisini sorarken, İmam-ı Gazâlî aklıma gelmişti doğrusu -ki yazdıklarının toplamına göre, biliyorsunuz ömrünün her gününe dokuz sayfa isabet ediyor-, Gazâlî, **El Munkızu Min ed-Dalâl**'li, bir dağa çekilerek yazıyor. O kitabın yazılabileceği yer ancak bir dağ olabilirdi zaten; bir tür inzivaya çekilerek yazıyor.*

— Belki bu, evet bu da bir tercihtir. Ben bunu tercih etmiş olduğumu henüz daha bilmiyorumdur. Ama öyle bir şeydi, çünkü ben üç ay evden dışarı çıkmadım.

— *Ama bakın, bunca romantizm yapmışım...*

— ☺))

— *Hiç değilse bu romantizmin hatırına olsun... onu olumlayan bir şeyler, hiç değilse bunları söylemelisiniz yine de ☺)*

— Heidelberg olmayabilirdi. Ama Heidelberg'e bugün bir dönüp bakınca Heidelberg olmuş olmasından da hoşnudum. Çünkü her sabah uyandığımda Heidelberg'gi görüyordum.

— *Peki, Zeynep Hanım, özel soru dedim madem, özel soruyla devam edeyim: Bildiğim kadarıyla çokça geziyorsunuz. Örneğin İran. Gidip gördünüz, birçok yeri gördünüz. Bu tanıklıklarınızın yazıya yansıma oranı nedir?*

— Bence yok.

— *Şöyle sorayım o zaman: İmgenin Pornografisi'ne izinde, peşinde olduğunuz tanıklıklar yeteri kadar yansımış zaten. Bunların dışında Zeynep Sayın'dan bir seyahatname okuma imkânımız da olacak mı?*

— Sanmıyorum. Yol izlerine belki, hayır, sanmıyorum, sanmıyorum. Ama yol üzerine belki yazarım dedim ama yol üzerine zaten, yolu açarken, yolu aralarken, yolu açmaya bırakmak ve yolu aralamak mesela Heidegger.... bunu yöntem bağlamında söyler ve metod bağlamında söyler. Bizim metod dediğimiz "meta" yani ötesi, "hodos" ise yol. Metahodos, metod. Yolda gitmek, yolun ötesine doğru yol almak, aslında yöntem, yol almaktır der. Yolda olmak, yol almak ve o yolda -ben ona bir şey daha ekliyorum, işte o kendi iz meselemi ekliyorum- iz sürmek... Yani önceden hedefi belirleyerek -az önce sözünü etmiş olduğumuz gibi- nereye bakacağını, her şeyden önemlisi ne için bakacağını bilerek -çünkü efendi olmak için, oraya varmak için vesaire. Hedefi belirlemeden, şuraya gidiyorum demeden, bilmiyorum, yani yolda olmak. Belki bunun hakkında yazılacak bir şey olsaydı yazardım, ama bunların çoğunu yazmışlar, söylemişler. Seyahatnâme yazacağını zannetmiyorum -az önceki sorunuza, ilk sorunuza geri dönebilirim mesela "saklanıyorsunuz" dediniz bana...

— *Bu iddiadan vazgeçmiş değilim henüz ☺).*

— ☺)). Şimdi, bir sanatkar hayatındaki bazı şeyler, belki hepsi tercihtir, hepsi zorunluluktur ama yine de kısmen bana şimdi rastlantısal görünüyorlar. Bir insanın düşüncesinin ben -doğrusunu isterseniz- o az önceki Turgut Cansever cümlesinde olduğu gibi- bî-taraf olduğunu düşünüyorum. Yani orada da bir ürün ortaya konuyorsa, o ürünün de -aslına bakacak olursak- içsellikle, o anlamda sanki bir tecessüsle bir alakası olduğunu düşünmüyorum, tam tersine ürünün- yani Sezai Karakoç şiiri için de bunun böyle olduğunu düşünüyorum; -Sezai Karakoç'u ikinci kez anışımın nedeni benim de çok sevdiğim bir şair olmasından- fakat o bî-taraf uzamda da Bombay'ın ya da İran'ın ya da Heidelberg'in yeri olduğunu zannetmiyorum. Yani bu mekâna bağlı olan düşüncenin, imkâna bağlı olan düşüncenin, yani mekânın imkânını azımsamak anlamına gelmiyor. Bazı düşünceler ancak belirli mekânlarda oluşabilirler, bazı şeyleri bazı mekânlar dışında düşünmeniz mümkün değildir çünkü yalnızca ve yalnızca o buldukları noktada o olasılığa sahip olurlar, örneğin işte bitkilerin hali... Bitki saksının derinliğini bilir adeta. Dolayısıyla ne kadar derine kök salabileceğini bildiği için ne kadar uzayabileceğini bilir sanki, bu o imkân ve o mekânla alakalı olan bir şeydir, kaçınılmaz olarak öyledir. Dolayısıyla, neyin nerede hangi kıvama ulaştığı o imkâna o mekâna bağlı bir şeydir. Ama bu gerçek anlamda - daha ağır anlamda, mesela yüzleşme gibi bir takım kelimeler kullandınız- gerçekten belirli mekânlarda ancak o imkân orada gerçekleşebileceği için, belirli kıvama geleceği için, belirli şeyler yaşanır, bu kaçınılmaz olarak böyledir diye düşünüyorum. Ama bunun Avrupai anlamda çıkılan seyahatlerle, o seyahatlerdeki kişisel tecessüslerle ve bir takım içsel yaşantılarla alakalı olduğunu hiç düşünmüyorum; mekânla imkânın bununla alakalı olduğunu hiç düşünmüyorum. Dolayısıyla Bombay'ın ya da Tahran'ın ya da Heidelberg'in o anlamda hiç farketmeyeceği bir şey de var. Ne demek istediğimi doğru ifade edebiliyorum muym, bilmiyorum.

Fakat diğer yandan belirli düşünceler sadece Türkiye'de düşünülebilir. Yalnızca ve yalnızca şu coğrafyada belirli şeyler olabilir. Başka şekilde olması mümkün değildi. Yani, bunun gibi şeylerden söz ediyorum.